

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата психологічних наук, доцента кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут» на дисертаційне дослідження Закаблуковської Ольги Олександрівни «Психологічні особливості розвитку мисленнєвих операцій молодших школярів на інтегрованих заняттях в закладах позашкільної освіти», представлену на здобуття наукового ступеня PhD у галузі психології, спеціальність 053 Психологія

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науково-дослідними темами. Система освіти України зазнає глибоких перетворень, спрямованих на підготовку здобувачів освіти до складних соціально-політичних, економічних та інформаційних викликів сьогодення. Якщо в обставинах гарячої війни перебуває лиш деяка частина дітей, то війна інформаційна охоплює всіх без винятку. Поширюються явища фейків, спекуляцій, маніпулювання свідомістю, протистояти яким слід навчати вже з ранніх літ. Не випадково у Концепції НУШ поставлено завдання розвитку критичного мислення здобувачів освіти, яке дасть їм можливість розпізнавати недоброчесну інформацію та адекватно орієнтуватись у сучасних реаліях. У цьому контексті тема дисертації відзначається виразною актуальністю, оскільки саме мисленнєві операції становлять основу розвиненого мислення особистості.

Підхід, застосований у роботі, відзначається інноваційністю, зумовленою використанням можливостей інтегрованих занять у закладах позашкільної освіти. Подібні форми роботи з молодшими школярами, на нашу думку, не лише відповідають віковим особливостям, але й сприяють більш ефективному переносу мисленнєвих операцій, їх узагальненню завдяки опрацюванню широкого спектру різноманітних початкових розумових задач.

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для формування основних мисленнєвих операцій, а саме: аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, абстрагування та конкретизації. Саме в цей час закладаються основи логічного мислення, що є базою для подальшої успішної навчальної діяльності. Водночас традиційні підходи не завжди забезпечують достатній рівень інтелектуального розвитку, особливо в умовах зниження інтересу дітей до навчання.

Позашкільна освіта, зокрема у форматі інтегрованих занять, відкриває нові можливості для активізації пізнавальної діяльності та розвитку мислення в умовах менш формалізованого, творчого середовища. Такі заняття стимулюють допитливість, уміння бачити зв'язки між явищами, розвивають гнучкість і самостійність мислення.

Тому представлене у дисертації дослідження психологічних особливостей розвитку мисленнєвих операцій у молодших школярів саме в умовах інтегрованої позашкільної освіти є без сумніву актуальним і

відзначається практичною значущістю. Дослідження відповідає сучасним вимогам до формування ключових компетентностей та забезпечення інтелектуального розвитку дітей в умовах нової української школи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження Закаблуковської Ольги Олександрівни визначається логічною структурою викладення матеріалу, глибиною опрацювання літературних джерел, послідовністю наукового пошуку і загалом виконане на високому теоретико-методологічному рівні. У теоретичній частині дисертації здійснено ґрунтовний аналіз проблеми мислення та мисленнєвих операцій у психологічній науці. Широкий науковий контекст теоретичного дослідження забезпечено розкриттям історико-психологічних аспектів становлення уявлень про мислення та аналізом класичних і сучасних наукових підходів до особливостей функціонування мислення. Представлений у роботі теоретичний аналіз проведено на належному науковому рівні, є якісним та дозволяє обґрунтувати подальше емпіричне дослідження.

У емпіричному дослідженні авторкою вдало використано та адаптовано до умов впровадження інтегрованого навчання у закладах позашкільної освіти низку методик дослідження мисленнєвих операцій. Як наслідок, усі підібрані методики відповідають поставленим завданням і цілям експериментального дослідження та забезпечують достовірність і надійність отриманих результатів. Дослідницька вибірка є репрезентативною і достатньою для проведення кількісного і якісного аналізу (124 учні молодшого шкільного віку). Сформульовані у висновках наукові положення логічно випливають із отриманих результатів емпіричного дослідження і повністю відповідають поставленій меті та завданням дослідження.

Викликає інтерес авторська програма, спрямована стимулювати розвиток мисленнєвих операцій у молодших школярів на інтегрованих заняттях, яку представлено у третьому розділі дисертаційної роботи. У структурі розвивальної програми теоретичний виклад навчального матеріалу вдало поєднано з практичними завданнями дослідницького характеру, що сприяє як засвоєнню знань, так і розвитку операцій мислення у молодшому шкільному віці. Ефективність даної програми підтверджено статистично значущою позитивною динамікою розвитку всіх мисленнєвих операцій після проведення циклу інтегрованих занять за участі контрольної та експериментальної груп молодших школярів у Київському палаці дітей та юнацтва.

Отже, можна відзначити високий ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків, сформульованих у дисертаційній роботі Закаблуковської Ольги Олександрівни та їх суттєвий вклад у розвиток психологічної науки і практики.

Наукова новизна дослідження. Дисертаційне дослідження Закаблуковської Ольги Олександрівни відзначається значною науковою новизною.

Уперше: теоретично обґрунтовано специфіку взаємозв'язку мисленнєвих операцій у молодшому шкільному віці; розроблено модель розвитку операцій мислення, яка відображає механізми формування та вдосконалення мислення в умовах інтегрованого навчання у закладах позашкільної освіти; здійснено системний аналіз інтегрованих занять з розвитку операцій мислення молодших школярів у закладах позашкільної освіти, що дозволило визначити ефективні методики та психолого-педагогічні умови їх застосування; розроблено та апробовано розвивальну програму інтегрованих занять з розвитку операцій мислення молодших школярів у закладах позашкільної освіти.

Поглиблено та уточнено: теоретичні засади розвитку мисленнєвих операцій у молодших школярів, зокрема їх роль у когнітивному становленні особистості; психолого-педагогічні умови застосування інтегрованого навчання для розвитку операцій мислення в закладах позашкільної освіти, що дозволяє забезпечити глибший рівень опанування навчального матеріалу; методичні засади організації інтегрованих занять в закладах позашкільної освіти, що враховують психологічні особливості молодших школярів та сприяють їхньому когнітивному розвитку.

Набули подальшого розвитку: система поглядів на сутність проблеми розвитку мисленнєвих операцій у контексті когнітивного розвитку молодших школярів, зокрема з урахуванням впливу інтегрованого навчання; психологічні засоби розвитку операцій мислення у молодшому шкільному віці, а саме: адаптовані розвивальні програми, практичні вправи та підходи до стимулювання пізнавальної сфери дітей.

Практичне значення результатів дисертації. Практичне значення результатів дисертаційного дослідження Закаблуковської Ольги Олександрівни полягає як у теоретико-методичному наповненні сучасної практичної психології так і в можливості прикладної реалізації розробленої програми з розвитку операцій мислення молодших школярів під час інтегрованих занять.

Модифіковані психологічні методики дослідження рівня розвитку мисленнєвих операцій у молодших школярів можуть успішно використовуватися психологами не лише у закладах позашкільної освіти а й у закладах загальної середньої освіти.

Отримані результати є цінними для професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі психології і педагогіки. Матеріали дослідження можуть бути інтегровані в навчальні курси, спецкурси, тренінгові програми для здобувачів освіти педагогічних і психологічних спеціальностей, під час підвищення кваліфікації фахівців-практиків.

Оцінка змісту, структури та оформлення дисертації. Дисертаційне дослідження Закаблуковської Ольги Олександрівни «Психологічні особливості розвитку мисленнєвих операцій молодших школярів на інтегрованих заняттях в закладах позашкільної освіти» має логічну структуру, чітко визначену мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження.

У Вступі авторкою коректно сформульовано науковий апарат дослідження (його об'єкт, предмет, мету, завдання, методи), розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення, що вповні віддзеркалює подальший виклад отриманих результатів.

Перший розділ роботи («Теоретико-методологічні основи дослідження мисленнєвих операцій молодших школярів») розкриває глибокий і різнобічний аналіз теоретичних підвалин дослідження, спрямований на виділення ключових підходів до розуміння процесу мислення та мисленнєвих операцій. Цілком виправдано дисертантка зупиняється на розкритті особливостей розвитку кожної з мисленнєвих операцій протягом молодшого шкільного віку. Позитивним надбанням теоретичного аналізу, на нашу думку, є намагання авторки підкреслити важливість проведення інтегрованих занять, які активізують пізнавальні процеси, та сприяють розвитку мисленнєвих операцій. Це дозволило дисертантці отримати необхідний для подальших етапів роботи висновок про те, що інтегровані заняття створюють природне середовище для комплексного впливу на мислення дитини.

Зазначимо, що представлений у роботі теоретичний аналіз проведено на належному науковому рівні, є якісним та дозволяє обґрунтувати подальше емпіричне дослідження.

У другому розділі роботи («Емпіричне дослідження психологічних особливостей розвитку мисленнєвих операцій молодших школярів у закладах позашкільної освіти») детально схарактеризовано методичний інструментарій, подано чіткий опис психодіагностичних методик, які відповідають віковим особливостям респондентів. Викликає інтерес та заслуговує на позитивну оцінку детальний кількісний та якісний аналіз отриманих результатів щодо рівнів розвитку мисленнєвих операцій в учнів молодшого шкільного віку. Не викликає заперечень обґрунтований авторкою висновок про те, що отримані результати вказують на необхідність впровадження розвивальної роботи в цьому напрямку. Представлені числові дані супроводжуються графіками, таблицями, діаграмами, що робить виклад змістовним і наочним.

У третьому розділі дисертаційного дослідження («Процес впровадження інтегрованих занять з розвитку мисленнєвих операцій молодших школярів»), на підставі результатів теоретико-емпіричного дослідження, авторка підготувала практично цінні рекомендації та програму інтегрованих занять, спрямовану на розвиток мисленнєвих операцій учнів молодшого шкільного віку. Апробація програми передбачала проведення циклу інтегрованих занять, після впровадження яких, використовуючи психодіагностичні методики повторно, дисертантка перевірила рівень розвитку мисленнєвих операцій досліджуваних учнів. Результати дослідження підтвердили ефективність запропонованої програми. Практична цінність роботи посилюється завдяки наданим методичним рекомендаціям. Вони є конкретно орієнтованими на розвиток кожної мисленнєвої операції молодших школярів.

Висновки і результати дослідження є достовірними, оскільки забезпечені кількісним та якісним аналізом різноманітних теоретичних джерел, адекватними методами збору та обробки емпіричних даних.

Оформлення дисертації. Дисертаційна робота оформлена відповідно до встановлених вимог. Текст написаний науковим стилем, з незначною кількістю окремих граматичних, пунктуаційних та стилістичних помилок у тексті дисертації. Бібліографічний список відображає сучасний стан наукових досліджень із проблематики і є достатнім за обсягом. Оформлення таблиць, рисунків і діаграм відповідає вимогам.

Таким чином, оцінка оформлення дисертаційної роботи Закаблуківської Ольги Олександрівни є високою.

Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях. Аналіз наукових публікацій здобувачки свідчить про належну апробацію основних положень, результатів і висновків дисертаційної роботи в професійному науковому середовищі. Результати дисертації відображено у 3 одноосібних публікаціях і у 1 публікації у співавторстві в наукових фахових виданнях України у галузі психології включених до міжнародних наукометричних баз, а також у матеріалах 7 конференцій (4 – у співавторстві).

Отже, дисертаційне дослідження пройшло належну апробацію, а наукові публікації повною мірою відображають зміст, структуру та ключові висновки роботи. Обсяг і якість оприлюднених результатів свідчать про дотримання здобувачкою вимог щодо публічності наукового дослідження та відповідальності, встановлених чинними нормативними актами.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи.

Попри загальне позитивне враження від дисертації О.О.Закаблуківської, маємо висловити деякі зауваження:

1. До Розділу I (пункт 1.2) було б цінним і доцільним додати матеріали досліджень, що висвітлюють вплив рівня розвитку операцій мислення у молодшому шкільному віці на їх можливості міждисциплінарної інтеграції та бажано було би розкрити особливості психологічної готовності молодших школярів до різновікової взаємодії під час інтегрованих занять.

2. Експериментальне дослідження рівнів розвитку мисленнєвих операцій молодших школярів на інтегрованих заняттях в закладах позашкільної освіти фактично відбувалось у гетерогенних групах за віком, рівнем знань, умінь і навичок, однак цей аспект не отримав належного висвітлення.

3. Звертаємо увагу на наявність окремих граматичних, пунктуаційних та стилістичних помилок у тексті дисертації. Їх усунення сприятиме більшій науковій зрозумілості та точності викладу матеріалу.

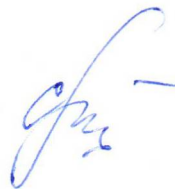
Варто наголосити, що наведені дискусійні положення та зауваження не знижують загальної наукової та прикладної цінності представленої дисертаційної роботи. Вони лише окреслюють можливі напрями подальших досліджень.

Загальний висновок. Актуальність теми дисертації; креативний та методологічно виправданий підхід до її розробки й виконання, заснований на принципах «якісного» дослідження і валідному дослідницькому інструментарії, цікаві й вагомні дослідницькі результати, що мають наукову новизну і практичне значення, дають підстави оцінювати дисертацію О.О. Закаблуковської на тему: «Психологічні особливості розвитку мисленнєвих операцій молодших школярів на інтегрованих заняттях в закладах позашкільної освіти» як завершену авторську теоретико-прикладну працю, в якій послідовно реалізовано всі поставлені дослідницькі завдання та досягнуто визначеної мети. У цілому робота є цілісним та логічним дослідженням, яке справляє враження новизни, професійності, творчості та є достойним вкладом у розвиток психологічної науки з актуальної проблеми.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертаційна робота Закаблуковської Ольги Олександрівни на тему: «Психологічні особливості розвитку мисленнєвих операцій молодших школярів на інтегрованих заняттях в закладах позашкільної освіти» виконана на належному науковому рівні та відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка заслуговує присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Опонент:

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності
ім. Т. Сосновської
Навчально-реабілітаційного закладу
вищої освіти «Кам'янець-Подільський
державний інститут»

Ольга СТОЛЯРЕНКО

Підпис Ольги СТОЛЯРЕНКО засвідчую:

Факівель з відділу кадрів *М.В. Метена Зарешська*

